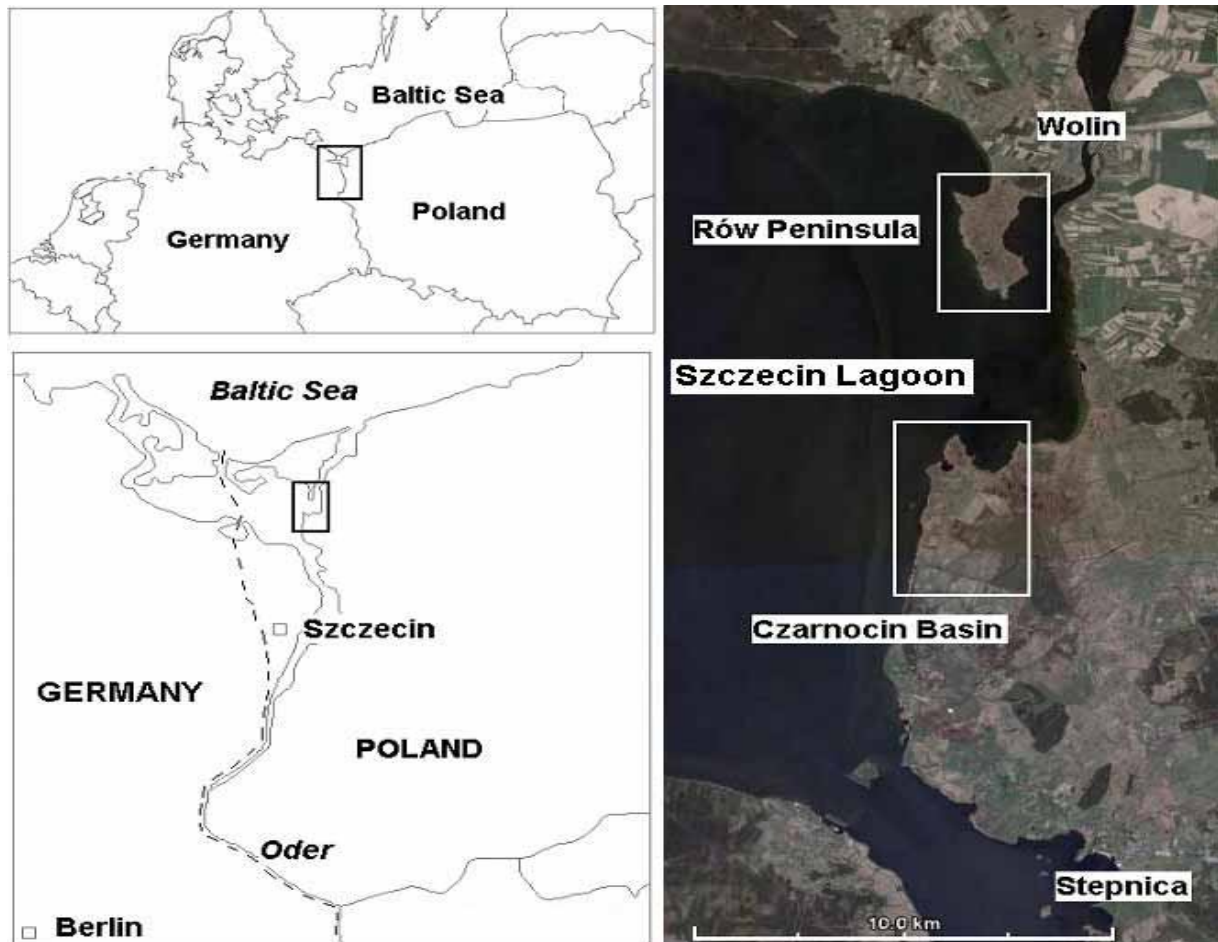

Place attachment in de Oderdelta

Invloed van place attachment in de Oderdelta regio op betrokkenheid van de bewoners bij het Odra Delta Nature Park

Taco Schaaf
S1624296
23-08-2013
t.schaaf1@student.rug.nl
Begeleider: Prof. Dr. A.E. van den Berg
Eindversie

Inhoudsopgave

Abstract.....	3
Achtergrond: een schets van het gebied.....	4
Inleiding van het onderzoek.....	6
Definities & theorie.....	8
Methode.....	12
Resultaten.....	17
Discussie.....	25
Conclusie.....	33
Literatuurlijst.....	35
Bijlagen.....	37

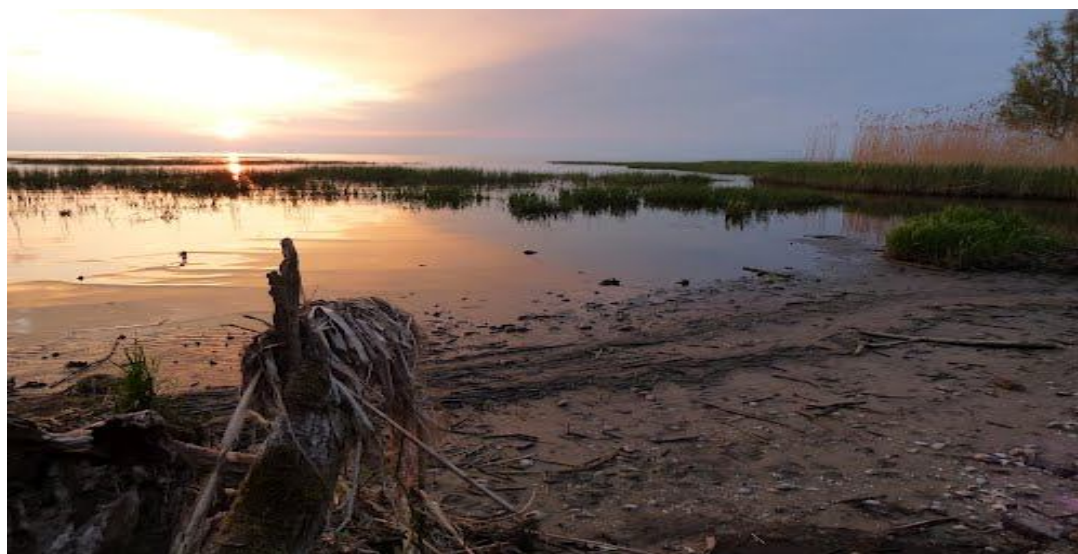
Abstract

The Odra Delta Nature Park (ODNP) in North-West Poland suffers low involvement of the local inhabitants. This thesis examines possible causes for this low involvement on behalf of the ODNP twinning partner Natuurmonumenten. The administrator of the ODNP reckons that the turbulent history of the area causes the low involvement. In the peace negotiations after the Second World War the area suddenly became Polish and the original German population was forced away. A whole new Polish inhabitation for the North West was acquired from all parts of the country. After that, during the Soviet period, the government used the inhabitants of the Oder delta area to work in a Kolkhoz system (large state owned farms) under bad conditions. The hypothesis of the clients of this thesis is that this history caused a low place attachment of the current inhabitants, which might cause poor involvement with an initiative like the ODNP. This thesis tests this possible reason of the low involvement with an empirical study. A total of 59 local inhabitants filled in a written survey, and another 11 inhabitants were personally interviewed.

The results of the empirical study don't show a lack of place attachment under the residents of the Oder delta area. Although additional literature shows that the measure of place attachment is a little lower than in other parts of Poland, there seem to be more important factors that have a negative influence on the involvement of the local inhabitants in a project like the ODNP. An additional analysis of literature shows that cultural, social and economic causes are the main reason why people aren't involved with the park. Local residents seem to have other priorities in life and in Poland there is no tradition of volunteering for NGO's. On top of that the acquaintance with the ODNP is small, which might be caused by the fact that people have other landscape preferences.

Achtergrond

In oktober 2005 werd in het uiterste Noordwesten van Polen het eerste beschermde natuurgebied opgericht dat niet op initiatief van de nationale overheid tot stand kwam. Een deel van het Oderdelta gebied dreigde volgebouwd te worden met industrie voor de haven van het nabijgelegen Stettin. The Society for the Coast wist de uitgestrekte weidse graslandschappen, rietvelden en oevers vol watervogels ten westen van het Stettinmeer uiteindelijk te redden door hier het zogenaamde Odra Delta Nature Park (ODNP) van te maken. The Society for the Coast komt voort uit de non-gouvernementele organisatie (NGO) European Union for Coastal Conservation (EUCC). In samenwerking met Nederlandse partners als Staatsbosbeheer, de Koninklijke Heidemaatschappij en Natuurmonumenten probeert de Society for the Coast het natuurgebied nu zo goed mogelijk te beschermen (Torbé, *Odra Delta Nature Park brochure*).

Naast een streek vol natuurschoon wordt het gebied ook gekenmerkt door een roerige geschiedenis. Tot 1945 behoorde de provincie West-Pommeren waar het ODNP in ligt tot Duitsland. De grenzen tussen Polen en Duitsland zijn door de eeuwen heen nogal eens verschoven, maar het ODNP heeft eigenlijk altijd tot Duitse Rijken toebehoord (Kinder & Hilgemann, 2005; Kinder et al., 2005). Na de Tweede Wereldoorlog kwam hier een einde aan. Bij de onderhandelingen tussen de overwinnaars van de oorlog in 1945 in Potsdam, werden de grenzen herverdeeld. De Sovjet-Unie eiste een deel van het grondgebied in het oosten van Polen op (wat nu tot het huidige Oekraïne toebehoort). Ter compensatie kreeg Polen daar

nieuwe stukken land in het Westen van Duitsland voor terug, met als nieuwe grens de Oder. De oostelijke oever van de Oder werd na eeuwenlang Duitsland te zijn geweest dus Pools. De nieuwe indeling van het grondgebied brachten grote volksverhuizingen met zich mee. 3.35 miljoen Duitsers werden gedwongen het nieuwe Poolse grondgebied te verlaten, waar nodig met geweld. Daarvoor in de plaats werden nieuwe inwoners uit andere delen gehaald, vooral uit de verloren gebieden in het oosten van Polen, maar ook uit zuid en midden Polen. Deze mengelmoes van mensen met verschillende afkomst en eigen tradities werd de nieuwe bevolking van Noordwest-Polen (Magocsi, 1993; Ther & Siljak, 2001; Kamusella, 2004).

Tot de val van de muur maakte de Sovjet-Unie de dienst uit in Polen. In het Oderdelta gebied zijn de restanten van deze periode nog duidelijk zichtbaar. De Russen lieten de bevolking werken in Kolchozen, grote staatsboerderijen die het landschap beheersten. De arbeiders woonden in nabijgelegen barakken en hadden weinig vrijheid. Na het uiteenvallen van het Kolchozen-systeem bleven de enorme betonnen ruïnes van de boerderijen en barakken over, te midden van hectares ongebruikte landbouwgrond. De bevolking wist zich niet overal raad met de plotseling verkregen vrijheid en had zonder enig eigen bezit weinig mogelijkheden. In het aan het ODNP grenzende dorpje Czarnocin is dit nog goed zichtbaar. Bijna alle inwoners hebben in de Kolchozen gewerkt en wonen bij gebrek aan beter nog altijd in de betonnen barakken die nog wel intact zijn. Op de ongebruikte akkergrond is hier het Oder Delta Nature Park ontstaan.

Inleiding onderzoek

Nieuwe projecten, als het Odra Delta Nature Park, komen bij het opstarten veelal problemen tegen, zo ook in dit geval. Bij deze problemen hebben de Poolse parkbeheerders steun aan de internationale contacten, zoals Natuurmonumenten. Een kwestie waarvoor Natuurmonumenten om raad werd gevraagd, is dat de mensen van het ODNP moeite hebben om de lokale bevolking bij het natuurgebied te betrekken. Het lukt ze nauwelijks om de bewoners van het gebied actief te laten participeren bij het ODNP. In Tabel 1 (Natura2000, 2013) is te zien dat individuen volgens de directie van het ODNP het minst betrokken zijn bij het natuurgebied. Ook de particuliere sector en particuliere grondbezitters scoren lager dan gemiddeld. Door de lokale initiatiefnemers en Natuurmonumenten wordt aangenomen dat de

Tabel 1.

Stakeholder profile

Stakeholder activity in the management planning process:

Stakeholder group	activity level			
	hi	←	→	nil
Local Government				
Central Government				
Scientists				
Private landowners				
Green NGOs				
Private sector				
Private individuals				
Foresters				
Farmers				
Port authorities				
Hunters				
Recreational groups				

bewoners van de omgeving van de Oderdelta door de roerige geschiedenis weinig binding met de regio hebben en dat dit de oorzaak is voor de lage betrokkenheid bij het natuurgebieden. Maar hoe zit het met de betrokkenheid van de bewoners? Is deze inderdaad zo laag? En klopt de stelling van de opdrachtgevers, dat de geringe betrokkenheid bij het ODNP komt door gebrek aan binding met het gebied vanwege de roerige geschiedenis? Ook andere factoren zoals een geringe band met natuur, en culturele en sociaaleconomische achtergronden zouden een rol kunnen spelen. Om deze vragen te beantwoorden is een literatuurstudie uitgevoerd en zijn interviews en

enquêtes met de bewoners van het gebied gehouden.

Doel

Het doel van deze scriptie is het om mee inzicht te krijgen in mogelijke oorzaken van de lage betrokkenheid van de bevolking van het Oderdeltagebied bij het Odra Delta Nature Park. Als belangrijkste mogelijke oorzaak wordt een lage binding van de bewoners met het gebied in relatie tot de roerige geschiedenis bekeken. Verder worden andere mogelijke oorzaken voor

de lage betrokkenheid zoals de band met natuur, en culturele en sociaaleconomische factoren onderzocht.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt eerst het begrip binding nader toegelicht aan de hand van de theorie over *place attachment*. Daarna wordt een kort overzicht gegeven van de literatuur over betrokkenheid van mensen bij natuur en natuurbescherming. Vervolgens worden de methode en de resultaten van een enquête en interviews onder de bevolking van het gebied besproken. Op deze manier is nagegaan of er inderdaad sprake is van een gebrek aan *place attachment* en betrokkenheid bij het gebied. In de discussie worden de resultaten van het empirisch onderzoek besproken en verder uitgediept aan de hand van literatuur. Daarnaast wordt gezocht naar andere mogelijke oorzaken die het gebrek aan betrokkenheid bij de bevolking bij het natuurgebied kunnen verklaren.

Definities en theorie

Place attachment, een complex fenomeen

De verbondenheid die men voelt met een plek wordt in de literatuur ook wel *place attachment* genoemd. In deze thesis zullen de verbondenheid met een gebied (plaats binding) en place attachment dan ook synoniem aan elkaar staan. Altman & Low (1992) definiëren place attachment als de emotionele binding van individuen en/of groepen met locaties waar zij wonen of die zij bezoeken. De binding die mensen hebben met deze locaties is een complex fenomeen, verschillende factoren beïnvloeden of en op wat voor manier mensen zich verbonden voelen met hun omgeving (Altman & Low, 1992).

Place attachment (in deze gaat het dan vooral om binding met de regio) is een onderwerp dat veel aandacht gekregen heeft in de bestaande literatuur. Maria Lewicka (2010) geeft daar in haar artikel 'Place attachment: How far have we come in the last 40 years?' een overzicht van. In dit overzicht komt een aantal factoren naar voren die effect hebben op place attachment van de bevolking. Voorbeelden hiervan zijn leeftijd, aanwezigheid van vrienden en familie, welvaart, esthetiek van de omgeving. Hoe ouder je wordt, hoe sterker de verbondenheid met de omgeving meestal is, bijvoorbeeld. Hogere welvaart heeft over het algemeen juist een negatief effect op place attachment. Vermogende mensen hebben vaak een hogere mobiliteit, waardoor ze zich minder verbonden voelen aan één specifieke plaats. Volgens Taylor et al. (1985) zorgt ook diversiteit in de bevolking doorgaans voor een lagere mate place attachment. Een andere factor die invloed heeft op place attachment is traditie en geschiedenis van mensen in een gebied. Robert Hay gaat hierin nog een stapje verder. Lewicka (2010, p. 215) schrijft over de visie van Hay: 'according to this view, true sense of place can be developed only by those who have been raised in the place or lived there for many generations'.

Bovenstaand citaat ligt in dezelfde lijn als de hypothese van de opdrachtgevers van deze scriptie, dat in Noordwest Polen weinig place attachment is (en daardoor weinig betrokkenheid bij het Odra Delta Nature Park) doordat de bevolking relatief nieuw is in het gebied. Uit de literatuur blijkt echter dat dit zeker niet de enige factor is die meespeelt bij het ontwikkelen van place attachment. Het complexe fenomeen place attachment wordt beïnvloed door een groot aantal factoren, hoe lang de bevolking al in een gebied woont is slechts één factor die van invloed is.

Betrokkenheid bij natuur en natuurgebieden

Het begrip natuur krijgt in de bestaande literatuur veel aandacht en over de definitie van natuur zijn lange discussies mogelijk (Williams, 1983). In dit onderzoek wordt natuur gedefinieerd als 'plekken en gebieden waar natuurlijke vegetatie en andere natuurlijke objecten en elementen overheersen'. Mensen kijken op uiteenlopende manier naar natuur. Zo verschillen burgers bijvoorbeeld van mening over wat typerend voor natuur is. Sommigen vinden alleen ongerepte zich onafhankelijk ontwikkelde gebieden natuur, terwijl anderen ook een kamerplant natuur vinden. Ook zijn er verschillen tussen welk type natuur mensen als het mooist ervaren (Buijs, 2009). Daarnaast varieert de wijze waarop burgers de relatie tussen mens en natuur zien. Dit loopt uiteen van een antropocentrische opvatting tot een ecocentrische opvatting. Bij een antropocentrische denkwijze staat de mens centraal en is de natuur ondergeschikt. De mens beheert de natuur met als doel de natuur zoveel mogelijk van nut te laten zijn van de mens. Bij een ecocentrisch beeld staat de waarde van natuur centraal. Bij een extreme ecocentrische opvatting wordt natuur die onaangetaast is door de mens het meest geapprecieerd (Konijnendijk & van den Berg, 2012).

In de literatuur worden op basis van de verschillende waarden, definities en overtuigingen bij mensen vier dominante natuurbeelden omschreven: het wildernis natuurbeeld, het brede natuurbeeld, het esthetische natuurbeeld en het functionele natuurbeeld (Buijs, 2009). Het wildernis natuurbeeld is sterk ecocentrisch. De intrinsieke waarde van natuur is volgens deze denkwijze het belangrijkste. Natuur moet zich onafhankelijk ontwikkelen en de invloed van mensen moet zo beperkt mogelijk zijn. Ongerepte natuur wordt het meest gewaardeerd. Bij het brede natuurbeeld is deze scheiding tussen mens en natuur minder belangrijk. Beperkt natuurbeheer is nodig en voornamelijk gericht op individuele dieren of planten. Elke levensvorm verdient bescherming volgens dit natuurbeeld. Ook het esthetische natuurbeeld streeft naar natuurbeheer, maar is meer gericht op landschappen en ecosystemen in plaats van individuele levensvormen. Dit natuurbeeld is licht antropocentrisch, bij het esthetische natuurbeeld is zowel het creëren en behouden van een aantrekkelijk en gevarieerd landschap door natuurbeheer van belang, als ook de gebruikswaarde van de natuur voor de bevolking. Het functionele natuurbeeld tenslotte is sterk antropocentrisch. Dit betekent dat de natuur vooral van nut moet zijn voor de mens en natuurbeheer is dan ook voornamelijk gericht op het actief beheer van hulpbronnen (Buijs,

2009). Deze verschillende natuurbeelden hebben invloed op de betrokkenheid van mensen bij natuur en op de band die mensen met natuur voelen.

Mensen kunnen meer of minder betrokken zijn bij de bescherming van natuur en landschap. In deze scriptie wordt deze betrokkenheid gedefinieerd als de mate waarin de bevolking van een gebied geëngageerd is om activiteiten in en rond de bescherming van natuur (in het gebied of daarbuiten) te ontplooiën. Een begrip dat nauw verwant is aan betrokkenheid bij natuur is het begrip *connection to nature* in het Nederlands vertaald als 'band met de natuur' (Mayer & Frantz, 2004). Bij de band met natuur gaat het om de emotionele verbondenheid die mensen voelen met natuur. Volgens ecologen is deze emotionele verbondenheid een belangrijke drijfveer achter de bereidheid van mensen om natuur en milieu te beschermen. De invloedrijke ecooloog Leopold (1949, p. viii) schreef bijvoorbeeld jaren geleden: 'We abuse land because we regard it as a commodity belonging to us. When we see land as a community to which we belong, we may begin to use it with love and respect'.

Place attachment en natuurbescherming

Over de vraag of er een verband is tussen place attachment en natuurbescherming bestaat in de bestaande literatuur nog geen eenduidig antwoord. Onderzoek van Bonaiuto et al. (2005) laat een duidelijk verband zien tussen regionale identiteit en de bereidheid van een bevolking zich in te zetten voor het beschermen van natuur. Hoe sterker de binding met een plaats en de regionale identiteit is, hoe groter de betrokkenheid van de inwoners bij natuurbescherming is, zo blijkt uit hun onderzoek. Kanttekening die daar volgens de auteurs bij geplaatst moet worden is dat die beschermde natuur niet tegen de wil van de bevolking door een hogere overheidsinstantie moet zijn opgericht. Dan werkt een sterke binding met de regio juist tegen betrokkenheid bij het betreffende natuurgebied. Onderzoek van Stedman (2002) ondersteunt de bevindingen van Bonaiuto et al. Stedman heeft onderzocht hoe place attachment en een sterke lokale identiteit een stimulerende invloed hadden op de bereidheid van inwoners van de staat Wisconsin in de Verenigde Staten om de kust van meren in de omgeving te redden. Ook uit onderzoek van Vorkinn en Riese (2001) blijkt een verband tussen place attachment en betrokkenheid van mensen bij natuur. Hun onderzoek onder de bevolking van een landelijk gebied in Noorwegen liet zien dat hoe sterker de place attachment van mensen was, hoe sterker hun afkeer was tegen een nieuwe, voor de natuur schadelijke, waterkrachtcentrale.

Ajzen en Fishbein (1977), twee gedragswetenschappers, deden onderzoek naar de invloed van place attachment op sociale betrokkenheid in het algemeen. Op basis hiervan trekken zij het verband tussen place attachment en natuurbescherming in twijfel. Het bewijs levert volgens hen geen eenduidige conclusie op. Ook uit het onderzoek van Lewicka (2005) in Polen blijkt geen direct verband tussen place attachment en een hoge activiteit als het gaat om plaatsgebonden initiatieven bij de bevolking. Verschillen in de mate van place attachment die zij tussen verschillende regio's ontdekte, zorgden in de meeste gevallen niet voor een verschil in betrokkenheid tussen de respondenten en in de overige gevallen was er zelfs sprake van een negatief verband. Het ging hierbij echter niet om natuurbescherming in het bijzonder, maar wel om de bereidheid van de bevolking zich in te zetten voor hun omgeving.

Methode Empirisch Onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de methode van het empirische onderzoek besproken. Het empirische onderzoek bestond uit een schriftelijke enquête en mondelinge interviews met bewoners van het gebied. Hieronder wordt eerst de methode van de enquête besproken, daarna die van de interviews.

Enquête

Respondenten

De deelnemers voor de enquête zijn op twee manieren geworven. Allereerst zijn enquêtes via de contactpersoon van Odra Delta Nature Park verspreid onder bewoners van het gebied. Dit heeft 44 ingevulde enquêtes opgeleverd. Daarnaast zijn nog eens 15 respondenten geworven via een andere contactpersoon uit het gebied die niet verbonden was aan de organisatie. In totaal hebben dus 59 Poolse respondenten (34 mannen, 25 vrouwen de vragenlijst ingevuld). De gemiddelde leeftijd was 40 jaar, de jongste deelnemer was 14 en de oudste 77 jaar. Bijna alle respondenten wonen in het Oderdelta gebied en de meeste zelfs in dorpen dicht bij het Odra Delta Nature Park. De 59 respondenten vormen een ‘convenience sample’, het is geen representatieve steekproef van de bevolking in Noordwest Polen. Er kunnen daarom geen algemene conclusies voor de hele bevolking aan het enquête onderzoek verbonden. Tussen de twee groepen die via parkorganisatie en via de andere contactpersoon waren geworven waren bij de antwoorden soms grote verschillen te ontdekken. Bij het verwerken is daar rekening mee gehouden.

Vragenlijst (zie bijlage 1&2)

De vragenlijst bestond uit 12 vragen over place attachment en de betrokkenheid van de respondent bij het Odra Delta Gebied en bij natuur in het algemeen. Daarnaast werden nog drie vragen gesteld over de persoonlijke achtergrond van de respondent (geslacht, leeftijd, woonplaats).

1. Place attachment

Place attachment is gemeten aan de hand van vier vragen. De *geworteldheid* in het gebied werd gemeten door de vraag “Bent u opgegroeid in het Oderdelta gebied?”, met als antwoordopties 1 = Ja, 2 = Gedeeltelijk, 3 = Nee. De tweede vraag ging over de mate waarin men zich *thuis voelt* in het gebied en luidde “Voelt u zich thuis in uw woonomgeving?”, met als antwoordopties 1 = Helemaal eens, 2 = Eens, 3 = Neutraal, 4 = Oneens, 5 = Helemaal oneens, 6 = Geen mening / weet niet. Daarnaast zijn twee vragen gesteld over de *verhuiswens* (“waar ik nu woon wil ik blijven wonen”) en het *motief van de vestigingsplaats* (“waar ik woon hangt vooral af van de mogelijkheden op een baan”), beide met als antwoordopties 1 = Ja, 2 = Gedeeltelijk, 3 = Nee.

2. Betrokkenheid bij natuur en natuurgebieden

De *bekendheid met het Oderdelta natuurgebied* is gemeten met de vraag “kent u het Odra Delta Nature Park?” (antwoordopties 1 = Ja, 2 = Een beetje, 3 = Nee). Om na te gaan in hoeverre de respondent *bekend is met andere natuurgebieden* is vervolgens de vraag gesteld “kent u verder nog bekende natuurgebieden?” (1 = Ja, namelijk, 2 = Nee, 3 = Geen mening / weet niet). De *huidige bezoekfrequentie* is gemeten aan de hand van de vraag “hoe vaak bezoekt u natuurgebieden in de Oderdelta regio?”. (1 = Vaak (elke maand), 2 = Af en toe (zeker één keer per jaar), 3 = Nooit). Ook is gevraagd naar de *gewenste bezoekfrequentie* met de vraag “zou u de natuurgebieden in de Oderdelta regio vaker willen bezoeken dan u nu doet?” (1 = Ja, 2 = Nee, 3 = Weet ik niet).

In aanvulling over de vragen over het natuurgebied zijn ook enkele meer algemene vragen gesteld over de betrokkenheid van de respondent bij de natuur en natuurbescherming. Om na te gaan in hoeverre de respondent een emotionele *band met de natuur* heeft is de vraag “houdt u van de natuur?” gesteld (1 = Helemaal eens, 2 = Eens, 3 = Neutraal, 4 = Oneens, 5 = Helemaal oneens, 6 = Geen mening / weet niet). Daarnaast is het *natuurbeeld* gemeten door middel van de vraag: “natuur kan voor verschillende mensen iets totaal anders betekenen. Welke beschrijving van natuur past het beste bij uw natuurbeeld?”. Hierbij kon de respondent kiezen uit: 1. Een bos met verschillende soorten bomen en dieren, 2. Een open landschap met graslanden, water en dieren, 3. Een landelijk gebied met akkers, dorpen, rivieren en heuvels, 4. Een park waar met recreatieve faciliteiten als picknicktafels, waar je tijd kan doorbrengen met familie en vrienden, 5. Geen mening / weet niet. Tot slot zijn er twee vragen gesteld over de houding van de respondent ten aanzien van de bescherming van natuur. Eerst is de

verantwoordelijkheid voor natuur gemeten door de vraag “ik voel me verantwoordelijk voor natuur en dieren in de omgeving”. De *actiebereidheid* van de respondent is gemeten door de vraag “zorg dragen voor de natuur is een taak voor de nationale overheid, niet voor mij”. Bij beide vragen waren de antwoordopties 1 = Helemaal eens, 2 = Eens, 3 = Neutraal, 4 = Oneens, 5 = Helemaal oneens, 6 = Geen mening / weet niet.

Procedure

Bij het afnemen van de enquête vormde de taal een barrière. Zelf de huizen langs om de enquête af te nemen was daarom geen optie, dit zou een vertekend beeld opleveren omdat dan alleen Engels sprekende, waarschijnlijk hoog opgeleide personen mee konden doen. Daarom is de enquête door contactpersonen verspreid. De contactpersoon van het Odra Delta Nature Park heeft de vragen naar het Pools vertaald en uitgeprinte exemplaren van de enquêtes in de omgeving verspreid. Verder is nog een deel van de respondenten via een contact opgedaan bij een bezoek aan het gebied, een Poolse studente, verzameld.

De contactpersoon van het Odra Delta Nature Park heeft niet gecommuniceerd hoe hij de enquêtes heeft verspreid, en hoe de afname precies is verlopen. Wel heeft hij benadrukt dat het moeizaam was veel respondenten te verzamelen, omdat de bevolking niet geïnteresseerd was in een dergelijke enquête. Een vergelijking van de antwoorden van de groep die via ODNP is geworven met die van de groep die via de andere contactpersoon is geworden doet echter vermoeden dat de contactpersoon van ODNP de enquête vooral heeft uitgezet onder personen uit zijn eigen netwerk die direct of indirect betrokken zijn bij het natuurgebied. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat de groep die geworven is via ODNP gemiddeld wel bekend is met het gebied, terwijl dit niet voor de andere respondenten geldt.

Analyse

De resultaten van de enquête zijn verwerkt en geanalyseerd met behulp van SPSS versie 20. Voor het berekenen van verbanden tussen verschillende vragen en verschillen tussen groepen is vooral gebruik gemaakt van de procedure Crosstabs, waarbij significante verschillen zijn vastgesteld door middel van de Chi-kwadraat (X^2) toets. Vanwege het kleine aantal respondenten zijn voor deze analyses de antwoorden op sommige vragen samengevoegd tot twee of drie categorieën.

Interviews

Opzet

Tijdens een vierdaags bezoek aan het gebied zijn verschillende personen geïnterviewd. De onderzoeksopzet bestond uit face-to-face interviews met behulp van een semigestructureerd interviewschema. In eerste instantie was het de bedoeling in de twee hele dagen die in Polen ter beschikking waren, proberen sleutelfiguren te spreken te krijgen. Maar naast de contactpersoon ter plekke is dit niet mogelijk gebleken. Zo bleek men op het politiebureau geen Engels te spreken en zou het vinden van sleutelfiguren om te interviewen via de contactpersoon de objectiviteit van de resultaten in gevaar kunnen brengen. Daarom heb ik besloten gebruik te maken van een convenience sample en geprobeerd zo veel mogelijk mensen op straat te spreken. In totaal waren er 11 respondenten (7 mannen, 4 vrouwen,) bereid tot een interview. Het merendeel van de respondenten was tussen de 20 en 30 jaar, omdat jeugd beter benaderbaar bleek en de taalbarrière minder groot was. De eerste dag vonden 8 interviews plaats in het dorp Stepnica. De tweede dag vonden twee interviews plaats in Wolin en één in Czarnocin. Wolin en Czarnocin liggen aan de rand van het Odra Delta Nature Park en Stepnica ligt 10 km van Czarnocin vandaan. Wolin telt ongeveer 5000 inwoners, Stepnica 2000 en Czarnocin enkele honderden.

Procedure

In de rustige dorpjes vonden de interviews plaats op strategische plaatsen zoals bij een bushalte, waar mensen toch moeten wachten, of bij een (super)markt waar de mensen zich verzamelden. De Polen bleken erg argwanend tegenover de interviews te staan, mede omdat veel potentiële respondenten niet goed Engels spreken en de taalbarrière een gesprek soms niet mogelijk maakte. Ook bleek opname apparatuur respondenten af te schrikken, dus heb ik alleen aantekeningen kunnen maken. Om de gesprekken zo natuurlijk mogelijk te laten verlopen en potentiële respondenten niet af te schrikken waren het semigestructureerde interviews. De gesprekken duurden tussen de 3 en 15 minuten, maar de meeste interviews duurden een ruime 5 minuten. Om de resultaten meer representatief te maken voor de bevolking heb ik de overwegend jonge respondenten ook gevraagd naar hun familie. Via deze weg heb ik toch een zo compleet mogelijk beeld van de bevolking te krijgen.

Vragenlijst

In de interviews kwamen net als in de enquête twee hoofdthema's aan bod, namelijk *place attachment* (van de respondent zelf en van zijn/haar familie) en de betrokkenheid bij het Odra Delta Nature Park en de natuur in het algemeen.

1a. Place attachment respondent

De verbondenheid met het gebied werd aangesneden met beginvragen als “woont u hier in de buurt?”, “voelt u zich thuis hier?” en “hoe vindt u het hier te wonen?”. Daaruit vloeien vervolgvragen voort als “bent u hier ook opgegroeid?”, “wat vindt u positieve/negatieve dingen aan de regio”, “studeert of werkt u hier(in de buurt)?”, “wilt u hier blijven wonen?” en “hoe ziet u de toekomst hier (bijvoorbeeld het arbeidsperspectief)?”.

1b. Place attachment van familie

Met het bruggetje “is uw familie hier ook opgegroeid?” hoopte ik ook iets over de familie van de respondent te weten te komen en ook hoe ver de roots van de respondent in de regio teruggaan. “Werken uw ouders hier ook?” en “Vindt uw familie het (ook) fijn om hier te leven?” waren mogelijke vervolgvragen om een breder beeld van de place attachment van de bevolking van het gebied te krijgen.

2. Betrokkenheid bij natuur en natuurgebieden

Voor dit thema was “Wat vindt u van de natuur in het gebied?” meestal de openingsvraag. Vervolgvragen waren: “hoe vaak komt u in de natuur”, “waar bezoekt u de natuur?” Op deze laatste vraag voortbordurend borrelt de vraag op of mensen ook op de hoogte zijn van beschermde natuurgebieden in de regio. Als eerste werd gevraagd of respondenten beschermde natuurgebieden in het Oderdelta gebied kennen en of ze die wel eens bezoeken. Tenslotte is nog specifiek gevraagd of mensen het Odra Delta Nature Park tussen Wolin en Czarnocin ook kennen.

Analyse

De aantekeningen van de interviews zijn door de onderzoeker gebruikt om de informatie uit de enquête aan te vullen en kritisch tegen het licht te kunnen houden.

Resultaten

Place attachment

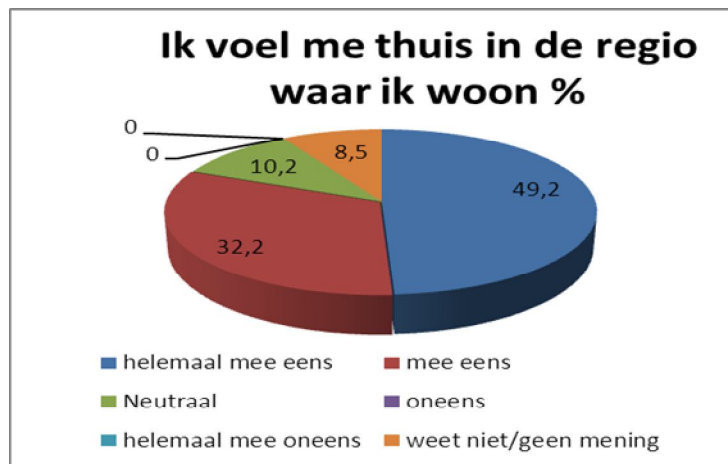
Enquête resultaten

Uit tabel 2 en figuur 1 blijkt dat een grote meerderheid van de respondenten zich thuis voelde in hun woonomgeving. In totaal gaf 82% van de respondenten aan zich thuis te voelen in de regio waar de respondent woonde (op een enkele uitzondering was dit voor alle respondenten het Ouderdelta gebied). Niet één respondent gaf aan zich niet thuis te voelen.

Tabel2: Verdeling van antwoorden op de vragen over place attachment in de Ouderdelta, onderverdeeld naar leeftijd.

	Antwoordopties	Jong (<40)	Oud (>39)	Alle respondenten
Ik voel me thuis in de regio waar ik woon	1: Helemaal eens 2: Eens 3: Neutraal 4: Oneens 5: Helemaal oneens 6: Geen mening /Weet niet	34,5% 34,5% 20,7% 0% 0% 10,3%	64,3% 28,6% 0% 0% 0% 7,1%	49,1% 31,6% 10,5% 0% 0% 8,8%
Waar ik nu woon wil ik blijven wonen	1: Helemaal eens 2: Eens 3: Neutraal 4: Oneens 5: Helemaal oneens 6: Geen mening /Weet niet	17,2% 24,1% 6,9% 20,7% 10,3% 20,7%	35,7% 28,6% 7,1% 10,7% 3,6% 14,3%	26,3% 26,3% 7% 15,8% 7% 17,5%
Waar ik woon hangt vooral af van de mogelijkheden op een baan	1: Helemaal eens 2: Eens 3: Neutraal 4: Oneens 5: Helemaal oneens 6: Geen mening /Weet niet	20,7% 31% 13,8% 13,8% 6,9% 13,8%	7,1% 35,7% 7,1% 25% 10,7% 14,3%	14% 33,3% 10,5% 19,3% 8,8% 14,1%

Er was geen significant verband tussen de respondenten die wel en slechts gedeeltelijk of niet zijn opgegroeid in de regio en de mate waarin deze mensen zich thuis voelden, $\chi^2(3) = 2,36$, $p > 0,5$. Er was daarentegen wel een significant verband tussen leeftijd en de mate waarin mensen zich thuis voelden, zo blijkt als de respondenten evenredig in een jonge (40-) en een oude (39+) helft worden verdeeld. De oudere helft van de respondenten voelde zich beduidend meer thuis dan de jongere helft van de respondenten, $\chi^2(3) = 8,693$, $p < 0,05$.

Figuur 1

Uit tabel 1 en figuur 2 blijkt dat een meerderheid van 52,6% van de respondenten wilde blijven wonen waar zij woonden. Daartegenover gaf een aanzienlijk deel van 22,8% van de respondenten aan niet in de huidige woonregio te willen blijven wonen. Ouderen lijken iets meer geneigd om in het gebied te willen blijven wonen dan jongeren. Van de oudere helft wil 35,7% zeer graag in het gebied blijven wonen tegenover slechts 17,2% van de jongere helft. Dit verschil is marginaal significant, $\chi^2(1) = 2,51$, $p = 0,1$. Er waren geen verschillen in verhuiscens (ingedeeld in de categorieën eens/neutral/oneens) tussen mensen die wel en niet of slechts gedeeltelijk in de regio opgegroeid waren, $\chi^2(2) = 1,2$, $p > 0,55$.

Figuur 2

Uit tabel 1 en figuur 3 blijkt dat voor de respondenten het perspectief op een baan een belangrijke afweging is om in het gebied te wonen. 47,5% was het eens of zeer eens met de stelling dat de huidige woonplaats vooral afhangt van de mogelijkheden op een baan. 27,1% van de respondenten was het oneens of zeer oneens met deze stelling. Van de respondenten die in het gebied zijn opgegroeid is 37% het (zeer) eens met de stelling dat ze vooral in het gebied wonen vanwege de baanmogelijkheden, tegen 18,8% van de respondenten die er niet of gedeeltelijk zijn opgegroeid. Dit verschil is echter niet significant, $X^2(5) = 6,59, p > 0,25$.

Figuur 3

Interviews

De informatie over place attachment uit de interviews ondersteunt de informatie uit de enquête. Bijna alle mensen geven aan zich thuis te voelen in deze omgeving. Veel genoemde factoren die hierbij meespelen voor de geïnterviewden zijn bijvoorbeeld de aanwezigheid van vrienden en familie die ook in het gebied wonen en dat mensen in de regio zijn opgegroeid. I6 zei hierover: 'Mijn overgrootouders zijn hier na de oorlog heen gekomen vanuit Oekraïne. Nu wonen ze hier en zouden ze niet meer weg willen.' Over zichzelf zei ze: 'Ik woon met veel plezier hier, vooral door de aanwezigheid van al mijn familie en vrienden. Ik zal alleen wel binnenkort moeten verhuizen om te gaan studeren. In dit gebied ligt geen toekomst voor jonge mensen. Ik moet elders studeren en een baan zoeken. Ik zal het hier wel missen.' Deze reacties zijn typerend voor een groot deel van de geïnterviewden. Mensen voelen zich thuis, maar denken ook heel praktisch na over de mogelijkheden in het gebied voor de toekomst. Die worden beperkt geacht, vooral voor jongeren. Daarom moeten ze vaak toch verhuizen. Eén jongere heeft een visie die hier haaks op staat. I10 vindt het juist helemaal niets om in de regio te wonen omdat er volgens hem niets leuks te doen is. Hij blijft er echter toch wonen omdat hij hier een baan heeft. Onder de oudere respondenten komt dit toekomstperspectief logischerwijs minder naar voren. Deze respondenten (I2 en I4) zijn ook al in de Oederdelta opgegroeid en noemden vooral het feit dat ze hier hun hele leven gewoond hebben als reden dat ze ook niet meer naar een ander gebied zouden willen verhuizen. Ze voelen zich thuis en zien zichzelf niet meer ergens anders wonen.

Volgens al deze mensen heeft geschiedenis geen invloed, men is hier nou eenmaal opgegroeid en voelt zich in meerderheid thuis. Toch heeft de geschiedenis nog wel een beetje invloed op de alledag als er doorgevraagd wordt. Er is wel degelijke sprake van minder traditie. Een voorbeeld hiervan is het volksdansen, zo zegt I1. Er worden volksdanswedstrijden georganiseerd waarin gebieden uit heel Polen tegen elkaar dansen. Elke regio voert een eigen traditionele dans op. Noordwest Polen verliezen standaard deze wedstrijden omdat ze geen eigen historische dans hebben die hun regio kenmerkt. Ze moeten het altijd afleggen tegen andere gebieden bij deze traditionele wedstrijd. Zo zijn er nog wel een aantal andere voorbeelden te noemen.

Betrokkenheid bij natuur en natuurgebieden

Enquête resultaten

Waar in tabel 2 onderscheid gemaakt werd tussen een jongere en een oudere leeftijdsgroep, omdat dit het meest onderscheidende kenmerk was voor place attachment, is in tabel 3 onderscheid gemaakt tussen de twee verschillende steekproeven. Zoals in de methode beschreven is, is de enquête door twee verschillende groepen respondenten ingevuld. Groep 1 is via de contactpersoon van het Odra Delta Nature Park verzameld. Deze groep heeft direct of indirect contacten met het ODNP en is dus bekend met het natuurgebied. Groep 1 is ook duidelijk begaan met de natuur, waarschijnlijk meer dan de gemiddelde Pool. Groep 2 is een willekeurige groep respondenten uit de omgeving.

Tabel 3: Verdeling van antwoorden op de vragen over betrokkenheid bij het natuurgebied en bij de natuur

	Antwoordopties	Groep 1 (betrokken bij ODNP)	Groep 2 (neutraal)	Alle respondenten
Kent u het Oder Delta Nature Park?	1: Ja 2: Een beetje 3: Nooit van gehoord	46,5% 48,8% 4,7%	0% 37,5% 62,5%	33,9% 45,8% 20,3%
Kent u verder nog beschermd natuurgebied en?	1: ja 2: nee 3: Geen mening /Weet niet	55,8% 20,9% 23,3%	37,5% 25% 37,5%	50,8% 22% 27,1%
Hoe vaak bezoekt u natuur?	1: Vaak (elke maand) 2: Af en toe (zeker één keer per jaar) 3: Nooit	46,5% 51,2% 2,3%	18,8% 43,8% 37,5%	39% 49,2% 11,9%
Zou u natuur vaker willen bezoeken?	1: Ja 2: Nee 3: Geen mening/ Weet niet	79,1% 7% 14%	50% 6,2% 43,8%	71,2% 6,8% 22%
Ik hou van natuur	1: Helemaal eens 2: Eens 3: Neutraal 4: Oneens 5: Helemaal oneens 6: Geen mening /Weet niet	60,5% 27,9% 7% 0% 0% 4,7%	62,5% 18,8% 12,5% 6,2% 0% 0%	61% 25,4% 8,5% 1,7% 0% 3,4%
Wat is voor u de beste omschrijving van natuur?	1: Een bos met verschillende soorten bomen en dieren 2: Een open landschap met graslanden, water en dieren 3: Een landelijk gebied met akkers, dorpen, rivieren en heuvels 4: Een park waar met recreatieve	25,6% 60,5% 0% 11,6%	50% 31,2% 6,2% 6,2%	32,2% 52,5% 1,7% 10,2%

	faciliteiten als picknicktafels, waar je tijd kan doorbrengen met familie en vrienden 5: Geen mening / weet niet	2,3%	6,2%	3,4%
Voelt u zich verantwoordelijk voor natuur in de omgeving?	1: Helemaal eens 2: Eens 3: Neutraal 4: Oneens 5: Helemaal oneens 6: Geen mening /Weet niet	39,5% 39,5% 11,6% 0% 2,3% 7%	31,2% 18,8% 31,2% 12,5% 0% 6,2%	37,3% 33,9% 16,9% 3,4% 1,7% 6,8%
Natuurbescherming is een taak voor de nationale overheid, niet voor mij	1: Helemaal eens 2: Eens 3: Neutraal 4: Oneens 5: Helemaal oneens 6: Geen mening /Weet niet	4,7% 11,6% 7% 51,2% 16,3% 9,3%	0% 25% 18,8% 31,2% 12,5% 12,5%	3,4% 15,3% 10,2% 45,8% 15,3% 10,2%

Ongeveer een derde van de respondenten zegt het Oderdelta gebied te kennen, iets minder dan de helft geeft aan het gebied een beetje te kennen, Bij deze vraag zijn er echter grote verschillen tussen de twee groepen. In groep 2 antwoordde helemaal niemand 'ja' op deze vraag, de meerderheid in deze groep (62,5%) kent het gebied niet. Deze verschillen zijn zeer significant, $X^2(2) = 23,59$, $p < 0,001$. Niemand uit de willekeurig geselecteerde groep respondenten is dus betrokken bij dit natuurgebied, sommigen kennen het slechts 'een beetje'. Uit groep 1 kenden veel meer mensen het ODNP, wat logisch is aangezien zij direct of indirect in contact staan met de bestuurders van het natuurgebied. Op de vraag of men verder nog natuurgebieden kent, antwoordde bij beide groepen een meerderheid 'ja'. Van alle respondenten antwoordde 50,8% 'ja' en 22% 'nee'. Bij deze vraag is geen significant verschil tussen de beide groepen.

Gemiddeld geeft een meerderheid van de respondenten (88,2%) aan dat ze de natuur minstens één keer per jaar bezoeken, 39% zelfs elke maand. Deze gemiddelde percentages worden enigszins omhoog gehaald doordat 46,5% van groep 1 aangaf maandelijks natuur te bezoeken, terwijl slechts 18,8% van groep 2 de natuur maandelijks bezoekt. Dit verschil is significant, $X^2(2) = 14,55$, $p < 0,01$. Op de vraag of mensen natuur vaker zouden willen bezoeken dan nu het geval is, antwoordde 71,2% dat dit het geval is. Slechts 6,8% van de respondenten hoefde natuur niet vaker te bezoeken. Ook deze vraag leverde een significant verschil tussen beide groepen op, $X^2(2) = 6,09$, $p < 0,05$. Groep 1 heeft vaker de intentie natuur regelmatig te bezoeken (79,1%) dan groep 2 (50%).

De overgrote meerderheid van alle respondenten (86,4%) geeft aan van natuur te houden. Hierbij waren er geen significante verschillen tussen de twee groepen, $X^2(2) = 1,13$, p

> 0,57. Op de vraag over het natuurbeeld antwoordde een meerderheid van groep 1 'een open landschap met graslanden, water en dieren'. Deze omschrijving past bij de kenmerken van het Odra Delta Nature Park. Groep 2 koos voor een bosrijk gebied. Dit verschil is marginaal significant $X^2(4) = 7,6, p = 0,07$.

De respondenten geven aan zich verantwoordelijk te voelen voor het beschermen van natuur. Op de vraag of men zich verantwoordelijk voelt voor natuur in de omgeving zegt 61,2% van de respondenten, slechts 5,1% is het hier mee oneens dat dit inderdaad zo is. Van groep 1 voelde 79% zich verantwoordelijk, significant iets meer dan de 50% van groep 2, $X^2(5) = 10,1, p < 0,1$. 61,1% antwoordde het niet eens te zijn met de stelling dat natuurbescherming vooral een taak is van de overheid. Hier is duidelijk geen significant verschil tussen beide groepen, $X^2(5) = 4,93, p > 0,42$.

Aanvullende analyses laten zien dat er een verband is tussen liefde voor de natuur en betrokkenheid bij natuurbescherming, zij die het meest van natuur houden, voelen zich ook het meest verantwoordelijk voor natuur in hun omgeving, $X^2(20) = 57,9, p < 0,001$. Om een antwoord te krijgen op de hoofdvraag is het verder interessant te onderzoeken of er een verband is tussen de mate van place attachment van de bevolking enerzijds en de betrokkenheid van bevolking bij natuur en natuurbescherming anderzijds. Uit de statistische gegevens van dit onderzoek blijkt er tot op zekere hoogte wel een verband aanwezig. Respondenten die zich thuis voelden in hun woonregio hielden ook iets meer van de natuur, $X^2(12)=19,87, p = 0,07$ en voelden zich ook het meest verantwoordelijk voor de natuur in omgeving, $X^2(15)=33,78, p < 0,01$. Respondenten die aangeven te willen blijven wonen waar ze wonen, voelden zich ook meer verantwoordelijk voor de natuur in de omgeving, $X^2(25)=39,26, p < 0,04$ en bezoeken natuur bovendien het vaakst, $X^2(10)=18,66, p < 0,05$.

Er blijkt daarentegen geen verband tussen de verhuiscens en de liefde voor de natuur, $X^2(20) = 23,53, p > 0,25$. Ook is er bijvoorbeeld geen verband tussen of respondenten zich thuis voelen in het gebied en hoe vaak ze natuur bezoeken, $X^2(6)=2,142, p = 0,91$. Verder blijkt er geen verband tussen of respondenten opgroeiden in de regio enerzijds en hun band met de natuur, de verantwoordelijkheid voor de natuur en hun actiebereidheid anderzijds, $X^2(8) = 7,17, p > 0,5, X^2(10) = 12,51, p > 0,24$ en $X^2(10) = 9,35, p > 0,48$. Kortom, er zijn wel enige verbanden te ontdekken tussen place attachment en de betrokkenheid bij natuur, maar deze verbanden zijn niet consistent voor alle gemeten variabelen.

/Interviews

De kennis van het natuurgebied blijkt zeer klein. Op de vraag of de respondenten van het ODNP gehoord hadden, antwoordde naast de directeur van het ODNP slechts 1 persoon dat hij er bij nader inzien toch van gehoord heeft, hij had het gelezen in de krant. Hij was er echter niet positief over, zonder dat hij dat op een voor de onderzoeker duidelijke manier kon onderbouwen. Van de 11 respondenten bleken 6 ook geen andere beschermde natuurgebieden in de omgeving op te kunnen noemen. 5 anderen noemden het Wolin National Park, een bosrijk gebied dat ten noorden van Wolin ligt, enkele tientallen kilometers van het ODNP vandaan.

Op twee recreanten en de directeur van het ODNP na, geven alle respondenten aan weinig tijd te hebben van de natuur te genieten, ondanks dat zij dit wel vaker zouden willen. Door werk en studie komt dit er voor de respondenten simpelweg niet van, ze hebben andere prioriteiten. Ondanks het tijdgebrek blijkt ook uit de interviews een grote waardering van de natuur in de omgeving bij de respondenten. Enkele mensen benadrukken in hun jeugd veel tijd in de natuur te hebben doorgebracht en zeggen nog steeds veel van de natuur te houden. Ze noemen vooral de mooie bosrijke omgeving in de buurt en een enkeling noemt de mooie waterrijke omgeving waar een bijzondere vogel als de zeearend leeft. Twee van de respondenten wonen nog wel in de regio, maar enkele tientallen kilometers verderop en zijn beide speciaal naar de omgeving waar het Oder Delta Nature Park ligt gekomen om te recreëren in de rustige natuurrijke omgeving.

De natuurwaardering blijkt hoog, maar de respondenten gaven aan de natuur in de praktijk weinig te bezoeken. Op de twee vakantiegangers en de directeur van het ODNP na, gaven alle respondenten aan weinig tijd te hebben van de natuur te genieten, ondanks dat zij dit wel vaker zouden willen. Door werk en studie kwam dit er voor de respondenten simpelweg niet van, ze hebben andere prioriteiten.

Aangezien de meeste geïnterviewden het Oderdelta gebied niet eens kennen, en ook aangeven nauwelijks tijd te hebben natuur te bezoeken, is het niet verwonderlijk dat ze helemaal geen tijd hebben om zich in te zetten voor natuur. Op I1, de directeur van het ODNP na, is niemand verder actief betrokken bij beschermde natuurgebieden. De directe betrokkenheid bij natuurgebieden blijkt zeer klein. De quote 'Ik hou van de natuur en als kind kwam ik er vaak, maar nu ben ik te druk met studeren' vat de twee bovenstaande alinea's en de opinie van de meerderheid van de respondenten samen.

Discussie

Place attachment

De enquêteresultaten laten geen gebrek aan place attachment bij de respondenten zien. De respondenten voelden zich in grote meerderheid thuis in de regio, niemand voelt zich er niet thuis en ook een grote meerderheid wil liever niet verhuizen. Dit duidt op een sterke binding met de regio bij de respondenten. De place attachment wordt sterk bepaald door leeftijd, ouderen voelen zich meer verbonden met de regio dan jongeren. Ook sociaaleconomische factoren zoals het economische toekomstperspectief spelen een rol. Dit laat zien dat de place attachment niet alleen door historische factoren wordt bepaald.

Bij de conclusie dat mensen in de Oderdelta regio geen gebrek aan place attachment hebben zijn echter wel enkele kanttekeningen te plaatsen. Lewicka heeft in 2011 de mate van place attachment in drie Poolse regio's met elkaar vergeleken. Het nieuw verkregen noordwesten van Polen, waarin het Oderdelta gebied ligt, werd vergeleken met twee regio's in Oost-Polen. Uit haar onderzoek onder 1328 respondenten blijkt dat er in Noordwest Polen sprake is van significant minder place attachment in de andere twee gebieden. Lewicka verklaart dit door de bevolkingsverplaatsingen van ruim een halve eeuw geleden, die een gebrek aan gezamenlijke geschiedenis en traditie veroorzaakt hebben. Ook in de interviews kwam dit thema naar voren, als voorbeeld werd het volksdansen genoemd. Ondanks dat mensen aangeven zich thuis te voelen speelt het gebrek aan traditie dus wel degelijk bij een deel van de bevolking en kan dit dus ook bijdragen aan relatief mindere mate van place attachment in vergelijking met andere delen van Polen.

Als de denkwijze van Hay (Hay, 1998) gevolgd wordt, die traditie als de belangrijkste zo niet de enige factor die place attachment veroorzaakt benoemt, zou dit zelfs een gebrek aan place attachment kunnen betekenen. Dit gebrek aan place attachment blijkt echter uit niets, ook niet uit het onderzoek van Lewicka. Noordwest Polen scoort relatief minder hoog op place attachment, maar van echt lage scores zijn geen sprake. Zoals eerder al uiteengezet werd in het de literatuurstudie hangt de mate van place attachment af van veel meer factoren dan traditie alleen, deze stelling werd ondersteund door resultaten uit de enquête. Ook uit de interviews bleek dat veel factoren samen maakten dat mensen zich verbonden voelden met de regio. Een meerderheid van de respondenten gaf namelijk aan zich thuis te voelen en liever niet te verhuizen, bijvoorbeeld omdat men er opgegroeid is en al jaren woont, vanwege

aanwezigheid van vrienden en familie en een omgeving met natuurschoon. De respondenten willen echter niet alleen ergens wonen vanwege gevoelsmatige factoren als aanwezigheid van familie en het thuis voelen. Bij de afweging ergens te wonen speelt ook een hele praktische factor een rol, namelijk het perspectief op een betaalde baan. Blijkbaar speelt het toekomstperspectief voor de respondenten, naast de gevoelsmatige factoren, ook een rol in de beslissing om in een bepaald gebied te wonen. Een ander opvallend patroon is dat mensen die in de Oderdelta regio zijn opgegroeid vaker aangeven in de regio te wonen vanwege de mogelijkheden op een baan. Voor hen lijkt de keuze hier te wonen dus vaker praktischer van aard, terwijl de mensen die elders opgegroeid zijn bewuster voor de Oderdelta regio als vestigingsplaats kiezen. De groep die is opgegroeid in de regio en aangeeft er ook vooral te blijven vanwege de mogelijkheden op een baan, blijft bijvoorbeeld omdat ze nu betaald werk hebben en elders niet de zekerheid hebben dit ook eenvoudig te vinden, zo bleek ook uit één van de interviews. Dit is dus een keuze op basis rationale motieven in plaats van een sterke emotionele band met de regio.

Al met al kan geconcludeerd worden dat gebrek aan geschiedenis en traditie zorgen voor mindere mate van place attachment, maar tal van andere factoren die dit complexe fenomeen beïnvloeden, zorgen ervoor dat er zeker geen gebrek aan place attachment is.

Betrokkenheid bij natuur en natuurgebieden

In het noordwesten van Polen is wel sprake van binding met de regio, maar deze binding is wel relatief minder sterk dan elders. In het theorie hoofdstuk is besproken dat place attachment effect heeft op betrokkenheid bij natuurgebieden (Bonaiuto, 2005; Stedman, 2002; Vorkin & Riese, 2001). Heeft de relatief lagere mate van place attachment in de Oderdelta effect op de band met de natuur en de betrokkenheid bij natuurgebieden? Op basis van de resultaten van de enquête valt niet te concluderen dat de lagere mate van place attachment in het Oderdelta gebied een negatief effect heeft op de band met de natuur en betrokkenheid van de respondenten. Wat daarom gelijk opvalt, is dat respondenten niet of nauwelijks op de hoogte waren van het bestaan van het Odra Delta Nature Park tenzij ze direct of indirect bij het park betrokken zijn, zo werd duidelijk in de enquête en interviews. De onbekendheid van het ODNP valt niet zozeer te verklaren door een gebrek aan interesse in natuurgebieden in het algemeen, want respondenten kenden het verder gelegen Wolin National Park dan weer wel. Als een groot deel van de bevolking enkele kilometers van het ODNP nooit van het

natuurgebied gehoord blijkt te hebben is het vanzelfsprekend dat er weinig betrokkenheid bij het park is.

Verder bleek dat de respondenten de natuur weinig bezoeken, zo kwam vooral in de interviews naar voren, maar ook groep 2 van de respondenten in de enquête bezocht natuur niet allemaal even vaak. Ook dit valt echter niet te verklaren door het ontbreken van een band met natuur. In de enquête gaf een grote meerderheid aan natuur wel vaker te willen bezoeken. Uit de interviews bleek dat de reden dat mensen natuur minder vaak konden bezoeken dan men eigenlijk zou willen vooral praktische oorzaken had. De geïnterviewden gaven aan hier door voornamelijk werk en studie simpelweg geen tijd voor te hebben.

De algemene vragen over de relatie van de respondent met de natuur in de enquête, ondersteunen de aanname dat de gebrekkige kennis van het ODNP en de lage bezoekfrequentie niet komt door een geringe band met natuur. De respondenten hadden een hoge waardering voor de natuur. Er bleek wel een verband tussen de mate van place attachment en de band met natuur, maar blijkbaar had dit niet een dusdanig sterk effect dat de respondenten zich niet verbonden voelen met de natuur. Blijkbaar is er voldoende place attachment om hiervan geen negatieve effecten in de waardering voor natuur terug te zien in de enquêteresultaten. Ook in de interviews spraken de respondenten hun waardering voor de natuur uit. Enkele respondenten wezen daarbij op de band die zij met de omgeving en de natuur hebben opgebouwd in hun jeugd. De gedwongen bevolkingsverplaatsingen zijn immers alweer enkele generaties geleden, de meeste mensen zijn gewoon opgegroeid in de regio of vrijwillig naar noordwest Polen verhuisd. Blijkbaar voelt men dus wel een band met de natuur, maar is er in het dagelijkse leven niet voor iedereen ruimte om deze band tot uitdrukking te brengen door natuur daadwerkelijk te bezoeken.

De vraag in de enquête over natuurbeelden leverde een marginaal significant verschil op tussen de groep betrokkenen bij het park en de neutrale groep respondenten. Terwijl groep 1 vooral kiest voor een open landschap met graslanden, water en dieren, identificeert groep 2 zich het meest met een bosrijk gebied. Ook in de interviews vertelde een respondent dat ze vroeger veel speelde in de bossen en daar dus een band mee voelde. Van het ODNP had ze nog nooit gehoord. Dat de neutrale groep zich minder kan vinden in het voor het Odra Delta Nature Park typerende natuurbeeld, kan een verklaring zijn voor het feit dat mensen het ODNP niet kennen. Mensen gaven aan het Wolin National Park wel te kennen en dat is een bosrijk gebied. Dit sluit dus beter aan op de landschapsvoorkeuren van de respondenten.

Uit de enquêteresultaten spreekt een hoge mate van verantwoordelijkheidsgevoel bij de respondenten. Meer dan 70% gaf aan zich verantwoordelijk te voelen en 61,1% gaf aan dat zij natuurbescherming niet alleen als een taak voor de overheid zien, maar ook als iets waar zij zelf aan zouden willen bijdragen. Uit de resultaten blijkt ook dat mensen met een hoge waardering voor de natuur zich het meest verantwoordelijk voelen voor natuurbescherming. De band met de natuur zou volgens deze gegevens tot een grote betrokkenheid bij natuurgebieden en een zekere actiebereidheid leiden. Deze actiebereidheid ontbreekt echter in de praktijk. De opdracht van dit onderzoek is immers voortgekomen uit een gebrek aan betrokkenheid van de bevolking bij het Odra Delta Nature Park. Het beeld dat de interviews voortbracht sloot bij dit gebrek aan betrokkenheid aan. Van de mensen die op straat geïnterviewd werden, was niemand betrokken bij natuurbescherming. Dat de bevolking ondanks een band met de natuur en ondanks dat men in de enquête aangeeft wel bereid zijn zich in te zetten voor natuurbescherming, toch niet betrokken is bij een initiatief als het Odra Delta Nature Park heeft meerdere redenen. Bijvoorbeeld het gebrek aan bekendheid van het ODNP bij het grote publiek en een verschillend natuurbeeld, maar het probleem lijkt groter dan dat alleen.

De respondenten gaven in de interviews aan helemaal niet betrokken te zijn bij natuurgebieden. Dit beeld correspondeert wellicht meer met de werkelijkheid dan de enquêteresultaten, omdat mensen in een enquête eerder geneigd zijn een sociaal wenselijk antwoord te geven of omdat respondenten wel meer betrokken zouden willen zijn maar het er in de praktijk niet van komt. De respondenten gaven in de interviews namelijk aan wel van natuur te houden, maar andere prioriteiten te stellen. Hier ligt het probleem. Ondanks dat men zich misschien wel meer met natuur bezig zouden willen houden, is hier in het dagelijks leven geen sprake van. Er zijn voor de respondenten dus andere redenen die ervoor zorgen dat de actiebereidheid van de bevolking in de praktijk tegenvalt. De oorzaak moet niet gezocht worden in een mindere mate van place attachment. Hiermee is niet gezegd dat de iets mindere mate van place attachment helemaal niet meespeelt. Uit de literatuur wordt duidelijk dat dit wel degelijk een rol kan spelen. Maar omdat place attachment nog wel degelijk in sterke mate aanwezig is, lijkt dit geen doorslaggevende factor. De voornaamste verklaring voor de lage betrokkenheid moet ergens anders gezocht worden. In de volgende paragrafen worden vanuit de literatuur enkele andere mogelijke oorzaken besproken die wellicht een rol kunnen spelen.

Cultuur als struikelblok

In de inleiding werd duidelijk dat de regio waar het Oder Delta Nature Park ligt een turbulente geschiedenis heeft. De bevolkingsverplaatsingen na de Tweede Wereldoorlog hebben hun stempel gedrukt op de bevolking van Noordwest Polen. Daarnaast zijn de naweeën van het Sovjet bewind dat decennia lang de dienst uit maakte in Polen, nog steeds merkbaar in de Poolse samenleving. Dit is een probleem dat niet kenmerkend is voor het Noordwesten van Polen, maar voor het hele land en zelfs ook voor andere Oost-Europese landen. In voormalige Oostbloklanden is er door de communistische overheersing lang geen ruimte geweest voor initiatieven van NGO's (Bies & Curs, 2008). In Oost-Europese landen kennen NGO's daarom een jonge traditie, pas in de jaren negentig kwam voor het eerst ruimte voor dergelijke initiatieven. De organisatie van NGO's staat in vergelijking met het Westen daarom nog in de kinderschoenen en de bevolking is na een jarenlang autoritair bewind niet gewend met dergelijke partijen samen te werken.

In de jaren negentig hadden NGO's door gebrek aan kennis en ervaring moeite zich goed te organiseren. Hierdoor kon er onder andere weinig betrokkenheid bij bevolking gegenereerd worden. Voor veel Poolse NGO's was het moeilijk vrijwilligers te bereiken, door het feit dat men niet de kennis had over hoe dat aangepakt moest worden (Regulska, 1999). Afgelopen decennium is de organisatie van veel Poolse NGO's niet alleen verbeterd, ook de situatie voor NGO's in het algemeen is verbeterd. Van de Oost-Europese landen doet Polen het relatief goed. Van de 28 voormalige Oostblok landen stond Polen in 2008 als tweede gerangschikt als het gaat om het klimaat voor NGO's (Freedom House in Bies & Curs, 2008). De organisatie is dus beter geworden, maar er is vaak nog steeds ruimte voor verbetering (Bies & Curs, 2008)

Naast de organisatie van Oost-Europese NGO's, die door de Sovjet periode achterloopt op Westerse NGO's en vaak nog voor verbetering vatbaar is, is er nog een ander erfenis van deze periode die problemen veroorzaakt. De bevolking van Polen lijkt niet warm te lopen betrokkenheid voor dergelijke initiatieven te tonen. In Polen was in 2004 18,3 procent van de bevolking vrijwilliger. Terwijl het gemiddelde voor Midden- en Oost Europese landen op 20,3 procent lag (Bies & Curs, 2008). In het Westen lag dit percentage nog aanmerkelijk hoger (Lewicka, 2005). In 2011 was 44% van de volwassen Nederlanders vrijwilliger (Rijksoverheid, 2011). Dit komt omdat mensen in voormalige Oostbloklanden een top-down bestuursstelsel gewend zijn, waarin particuliere initiatieven niet voorkwamen.

Vrijwilliger zijn of anderszins betrokken zijn bij een NGO was decennia lang uit den boze. Bovendien staat de bevolking door het Sovjet verleden argwanend tegenover initiatieven van NGO's. Men neemt daarom een afstandelijke houding aan. In de praktijk hebben NGO's als het Odra Delta Nature Park niets te maken met een Sovjet bestuur, maar toch zorgt dit onderbuik gevoel van de bevolking nog voor een lagere betrokkenheid. Een leidinggevende van een andere Poolse NGO formuleert dit probleem als volgt: *'When I try to invite people to be involved in our work, the first response is to either to try to make a distance between us or to respond with some ambiguity or hollow interest. There is a fear I will overwhelm them with requests or that when I say the word volunteer' I will come again and again with unreasonable requests. There is a certain lack of trust or pessimism I must overcome'*. (Bies 2003, in Bies & Curs, 2008). Dit alles komt niet door een gebrek aan betrokkenheid bij bevolking bij hun omgeving in het algemeen. Bij initiatieven die gaan over hun buurt of gemeenschap laat de Poolse bevolking wel degelijk betrokkenheid zien (Lewicka, 2011).

Het probleem de bevolking bij NGO's te betrekken is dus niet alleen een probleem voor Noordwest Polen en komt niet door de diverse bevolking die daar na de Tweede Wereldoorlog bij elkaar is gebracht. Dit probleem speelt in heel Polen, het zit in de Poolse cultuur. Het is wel aannemelijk dat een kleine NGO, met weinig financiële middelen, zoals het Odra Delta Nature Park, relatief veel hinder van deze problemen ondervindt. Bovendien ligt het ODNP in een minder ontwikkeld deel van Polen, waar de overblijfselen van het Sovjet regime nog duidelijk zichtbaar zijn.

Sociaaleconomische omstandigheden

Polen is relatief minder welvarend dan bijvoorbeeld Nederland (De Wereldbank, 2013). Dit heeft invloed op de betrokkenheid van de bevolking bij NGO's, en dus ook op initiatieven als het Odra Delta Nature Park. Uit onderzoek blijkt dat mensen die zich inzetten als vrijwilliger relatief hoog opgeleid zijn en dat de leeftijdsgroep tussen de 18 en 35 jaar het grootst vertegenwoordigd is (Bies & Curs, 2008). Inwoners van Polen zijn gemiddeld minder hoog opgeleid dan in het Westen van Europa (Eurostat Statistical Atlas, Regional Yearbook, 2012).

De omgeving rond het Oderdelta gebied lijkt geen vruchtbare locatie om de bevolking bij een NGO te betrekken. De directe omgeving van het Odra Delta Nature Park is geen welvarend gebied is. In sommige dorpen, zoals het aan het ODNP grenzende Czarnocin, leven mensen nog in de oude betonnen gebouwen die door de Sovjet overheersers voor hun

Kolchozen systeem gebruikt werden. Het is een landelijk gebied met weinig voorzieningen en werkgelegenheid. Mensen die willen studeren of carrière willen maken trekken weg uit het gebied, zo bleek ook uit de interviews. De groep mensen, tussen de 18 en 35 jaar, die het vaakst betrokken is bij NGO's, vertrekt dus uit de regio. Verder is werkloosheid een probleem voor Noordwest Polen, en de directe omgeving van het ODNP in het bijzonder (Eurostat Statistical Atlas, Regional Yearbook, 2012). Mede daardoor is alcoholgebruik ook een kwestie die in de regio voor overlast zorgt. Mensen hebben weinig te doen en grijpen dan naar de fles. Mensen hebben dus grotere problemen dan zich in te zetten voor een natuurgebied, of stellen simpelweg andere prioriteiten. In interviews gaven inwoners van omliggende dorpen aan wel van natuur te houden, maar geen tijd te hebben er te komen, of nog een stap verder, zich er voor in te zetten. Men is te druk met werk of is verhuisd om in een stad elders in Polen te gaan studeren. Ook dit lijkt een belangrijke reden dat de bevolking moeilijk bij het Oder Delta Nature Park te betrekken is.

Naast de directe invloed van de sociaaleconomische omstandigheden op de betrokkenheid van de bevolking bij het ODNP, is er ook een indirecte invloed. Uit aanvullende literatuur blijkt namelijk dat er een relatie is tussen de sociaaleconomische omstandigheden en de manier waarop mensen naar natuur kijken. Uit onderzoek blijkt dat mensen die laag geschoold zijn en een laag inkomen hebben een sterk antropocentrisch natuurbeeld hebben (Konijnendijk & van den Berg, 2012). Dit zou dus ook voor het grootste deel voor de bewoners van de omgeving van het ODNP gelden en in het bijzonder voor het direct aangrenzende dorpje Czarnocin waar alleen maar ongeschoolde voormalige Kolchozenarbeiders wonen, die nu werkloos zijn. Bij deze antropocentrische houding past een functioneel natuurbeeld, waarbij natuur vooral in dienst staat van de mens. Natuurbeheer zou volgens deze filosofie slechts moeten gebeuren om de hulpbronnen van natuur optimaal te benutten. Dit past niet bij de intenties van het Odra Nature Park, die vooral gericht zijn op landschapsbeheer. Dit verschil in natuurbeeld zou desinteresse bij de bevolking voor een initiatief als het ODNP kunnen verklaren. Dat er bij een deel van de bevolking in de Oderdelta een functioneel natuurbeeld heerst, werd bevestigd toen tijdens een bezoek aan het park een groep mannen betrappt werden die er dieren hadden gevangen. Omwonenden zien het natuurgebied dus ook als een plek om eten vandaan te halen.

Verder wordt uit de literatuur duidelijk dat er een verschil in natuurbeeld is tussen mensen die urbaan en landelijke gebieden. Volgens Konijnendijk en van den Berg (2012) komt een ecocentrisch natuurbeeld veelal voor bij mensen die gescheiden van natuur leven en

er inmiddels van vervreemd zijn, mensen die in een stedelijk gebied leven bijvoorbeeld dus. Doordat mensen afstand nemen van natuur, schatten ze deze meer op waarde en ontwikkelt zich deze ecocentrische denkwijze. Stedelingen zouden doordat ze op afstand van natuur leven, wilde natuur minder associëren met wild en gevaarlijk. Deze trend waarin een ecocentrisch natuurbeeld ontstaat, heeft zich voornamelijk in westerse landen ontwikkeld, bijvoorbeeld in Nederland waar dit natuurbeeld ook het vaker voorkomt dan een antropocentrisch natuurbeeld. In een landelijk gebied, zoals de omgeving van het Odra Delta Nature Park, komt vaker een antropocentrisch natuurbeeld voor, omdat wilde natuur nog meer geassocieerd wordt met angst. Bij een ecocentrische visie, zoals in een urbaan gebied vaak voorkomt, is de kans dat de bevolking zich bij een beschermd natuurgebied betrokken voelt dus groter dan in een landelijk gebied, waar een antropocentrisch natuurbeeld vaker voorkomt. Dat de bevolking rondom het ODNP vaak laag opgeleid is, een laag inkomen heeft en in een landelijk gebied woont, kan de lage betrokkenheid bij het natuurgebied dus mede verklaren.

Conclusie

Op de vraag waarom de betrokkenheid van de bevolking bij het Odra Delta Nature Park zo laag is, spelen meerdere oorzaken een rol. Gebrek aan place attachment, veroorzaakt door bevolkingsverplaatsingen na de Tweede Wereldoorlog, is echter niet één van deze oorzaken. Er is wel iets minder place attachment, maar de bevolking heeft nog dusdanig sterke place attachment dat dit nauwelijks effect lijkt te hebben op de mate van betrokkenheid. In de eerste plaats komt de lage betrokkenheid doordat het Odra Delta Nature Park nog niet bekend genoeg is bij de bevolking in de regio. Daarbij speelt mee dat de inwoners van de Oderdelta een natuurbeeld lijken te hebben dat niet strookt met de kenmerken van het ODNP. Andere diepere redenen zijn een argwanende houding die bij bevolking in voormalige Oostbloklanden heerst tegen initiatieven van NGO's, Verder zijn de sociaaleconomische omstandigheden niet bevorderlijk voor betrokkenheid bij natuurgebieden. Veel mensen stellen andere prioriteiten of hebben vanwege persoonlijke problemen geen belangstelling voor een natuurgebied. De moeilijkheden die het ODNP kent met het betrekken van inwoners van het gebied, lijken dus niet kenmerkend te zijn voor de Odra Delta Regio en zijn bevolking, de problemen zijn algemener van aard en zullen voor meer gebieden van Polen hetzelfde zijn.

Deze conclusie strookt dus niet met de hypothese van de opdrachtgevers. Deze resultaten zijn wel in overeenstemming met wat in de meeste literatuur over de behandelde onderwerpen geschreven, voor zover er eerder onderzoek gedaan is naar deze specifieke vraag. Een opmerkelijk contrast dat verder het dit onderzoek naar voren kwam, is dat respondenten in de enquête zeggen dat ze zich heel erg verbonden voelen met natuur en natuurbescherming maar dat dit in de praktijk niet blijkt. Hiervan zal meespelen dat het een sociaal wenselijke antwoord is dat men zich verantwoordelijk voelt voor natuurbescherming en dat misschien intrinsiek ook zo voelt. Maar dat dergelijke betrokkenheid in de praktijk gewoon niet haalbaar blijkt. Wat ook weer uit de interviews bleek, waarin meer doorgevraagd kon worden.

Bovenstaande illustreert ook enkele zwakke punten aan dit onderzoek. De enquête was kort en het aantal respondenten klein. Bovendien is hij van afstand via een contactpersoon afgenomen. Daarom zijn er aan de enquête geen algemene conclusies voor de hele bevolking van het gebied te trekken. Het biedt slechts een inkijk. Verder is het lastig als buitenstaander onderzoek te doen in een onbekend gebied. De taal en cultuur zijn anders, en het is daarom niet eenvoudig tot de kern van de zaak door te dringen. Als buitenstaander onderzoek doen

brengt ook voordelen met zich mee. Op deze manier kan onbevooroordeeld naar de problematiek gekeken worden, wat nieuwe inzichten kan opleveren. Andere sterke punten aan dit onderzoek zijn de combinatie tussen verschillende onderzoeksmethoden en een interdisciplinaire aanpak. In het onderzoek is zowel gebruik gemaakt van een korte enquête en interviews, als literatuur. Dit ondervangt de te beperkte enquête en vult elkaar mooi aan. Zo komt het onderzoek tot een degelijk onderbouwde conclusie. Daarnaast is de achtergrond van de onderzoeker, historicus en cultureel geograaf, een goede combinatie voor de probleemstelling van dit onderzoek, aangezien het een cultureel geografisch probleem met historische inslag is. Een combinatie van vaardigheden opgedaan in beide disciplines, zorgt voor een interdisciplinair onderzoek.

Voor een vervolgonderzoek is er nog ruimte het huidige onderzoek uit te breiden en/of verder te verdiepen. Om te beginnen kan er een steekproef met meer vragen en een grotere groep respondenten opgezet worden om een nog beter beeld te krijgen van de inwoners van Noordwest Polen. Ook zou dit onderzoek vergeleken worden met andere gebieden of vergelijkbare cases. Zo kan onderzoek naar andere voormalige Oostbloklanden interessant zijn ter vergelijking, of juist een Westers land zoals Nederland om van te leren als het gaat om het motiveren van bevolking meer betrokken te worden. Daarnaast zou lering getrokken kunnen worden uit hoe de samenwerking van andere NGO's en natuurparken in Polen met bevolking in de omgeving verloopt. Misschien dat hier goede suggesties voor het Odra Delta Nature Park naar voren komen.

Het is duidelijk geworden dat een getraumatiseerde geschiedenis nog veel invloed kan hebben op een huidige samenleving en haar problematiek. Al bleek niet de geschiedenis van de bevolkingsverplaatsingen na de Tweede Wereldoorlog, maar de erfenis van de Sovjet periode hierin de voornaamste rol te spelen. Dat een beschermd natuurgebied hier 20 jaren later nog hinder van ondervindt zou je niet direct verwachten. Dit zal moeten slijten en het zal extra inspanning kosten deze naweën op korte termijn al te overwinnen, en de bevolking toch al meer te betrekken bij een initiatief als het Odra Delta Nature Park. Meer inspanning dan wij in Nederland gewend zijn. Toch is er zeker ruimte voor verbetering, door bijvoorbeeld simpelweg aan de bekendheid van het Park te werken.

Literatuurlijst

- Ajzen, I. & Fishbein, M. (1977). Attitude-behavior relations: A theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological Bulletin* 84 (5), 888-918.
- Altman, I. & Low, S.M. (1992). *Place attachment*. New York: Plenum Press.
- Bei der Wieden, B. (1999). *Die Entwicklung der Pommerschen Bevölkerung 1701 bis 1918*. Keulen: Böhlau.
- Bies, A. L. & Curs, S.A. (2008). Volunteer management in Polish NGOs: Challenges of formalization. In M. Liao-Troth (red.), *Challenges in volunteer management* (pp. 173-204). Charlotte: Information Age Publishing.
- Bonaiuto, M., Bonnes, M. & Carrus, G. (2005). Environmental concern, regional identity, and support for protected areas in Italy. *Environment and Behaviour* 37 (2), 237-257.
- Bucholz, W. (1999). *Pommern: Deutsche Geschichte im Osten Europas*. Berlin: Siedler.
- Buijs, A.E. (2009). *Public natures. Social representations of nature and local practises*. Universiteit van Wageningen.
- Europese Commissie (2012). *Statistical atlas: Eurostat regional yearbook 2012*. Geraadpleegd op 25-05-2013 via <http://ec.europa.eu/eurostat/statistical-atlas/gis/viewer/>.
- Galasinska, A. (2006). Border ethnography and post-communist discourses of nationality in Poland. *Discourse & Society* 17 (5), 609-626.
- Garsztecki, S. (2011). Dezentral, doch disparat: Regionen und Regionalisierung in Polen. *Osteuropa* 61 (5), 165-175.
- Gustafson, P. (2009). Mobility and territorial belonging. *Environment and Behavior* 41 (4), 490-508.
- Hay, R. (1998). Sense of place in developmental context. *Journal of Environmental Psychology* 18 (1), 5-29.
- Kamusella, T., (2004). The expulsion of the population categorized as 'Germans' from the post-1945 Poland. In S. Prauser & G. Rees (red.), *The expulsion of the 'German' communities from Eastern Europe at the end of the Second World War* (pp. 21-32). Florence: European University Institute.
- Kinder, H. & Hilgemann, W. (2005). *Sesam atlas bij de wereldgeschiedenis deel 1: van prehistorie tot Franse Revolutie*. Baarn: Sesam/hb uitgevers.
- Kinder, H., Hilgemann, W. & Hergt, M. (2005). *Sesam atlas bij de wereldgeschiedenis deel 2: van Franse Revolutie tot heden*. Baarn: Sesam/hb uitgevers.
- Kleit, R. G. & Manzo, L.C. (2006). To move or not to move: Relationships to place and relocation choices. *Housing Policy Debate* 17(2), 271-308.
- Konijnendijk, C. & Van den Berg, A.E. (2012). Ambivalent landscapes. In E.M. Steg, A.E. Van den Berg & J. De Groot (red.), *Environmental Psychology: An introduction* (pp.67-76). London: Wiley-Blackwell.
- Leopold, A. (1949). *A sand county almanac: and sketches here and there*. Oxford: Oxford University Press.
- Lewicka, M. (2005). Ways to make people active: Role of place attachment, cultural capital and neighborhood ties. *Journal of Environmental Psychology* 25 (4), 381-395.
- Lewicka, M. (2008). Place attachment, place identity and place memory: Restoring the forgotten city past. *Journal of Environmental Psychology* 28 (3), 209-231.
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of environmental Psychology* 31 (3), 207-230.

- Magocsi, P. R. (1993). *A historical atlas of East Central Europe*. Seattle: University of Washington Press.
- Massey, D. (1991). A global sense of place. In T.S. Oakes & P.L. Price (red.) (2008), *The cultural geography reader* (pp. 257-263). New York: Routledge.
- Mayer, F. S. & Frantz, C. (2004). The connectedness to nature scale: a measure of individuals feeling in community with nature. *Journal of Environmental Psychology* 24 (4), 503-516.
- Natura2000 (2013). *Odra Delta Nature Park*. Geraadpleegd op 22-08-2013 via http://www.natura.org/natura2000management/pl_odra_delta_nature_park.html.
- Paasi, A. (2003). Region and place: Regional identity in question. *Progress in Human Geography* 27 (4), 475-485.
- Petrova, S., Cihar, M. & Bouzarovski, S. (2011). Local nuances in the perception of nature protection and place attachment: a tale of two parks. *Area* 43 (3), 327-335.
- Regulska, J. (1999). NGOs and their vulnerabilities during the time of transition: The case of Poland. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 10 (1), 61-71.
- Rijksoverheid (2011). *Nederland mag trots zijn op vele vrijwilligers*. Geraadpleegd op 25-05-2013 via <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2011/01/13/nederland-mag-trots-zijn-op-vele-vrijwilligers.html>.
- Stedman, R. C. (2002). Toward a social psychology of place: Predicting behavior from placebased cognitions, attitude, and identity. *Environment and Behavior* 34 (5), 561-581.
- Stolle, D., Soroka, S. & Johnston, R. (2008). When does diversity erode trust? Neighborhood diversity, interpersonal trust and the mediating effect of social interactions. *Political Studies* 56 (1), 57-75.
- Surdykowski, J. (1975). *Poland's Baltic coast*. Warschau: Interpress Publishers.
- Taylor, R. B., Gottfredson, S. D. & Brower, S. (1985). Attachment to place: Discriminant validity, and impacts of disorder and diversity. *American Journal of Community Psychology* 13 (5), 525-542.
- Ther, P. & Siljak, A. (red.) (2001). *Redrawing nations, ethnic cleansing in East-Central Europe, 1944-1948*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Torbé, M. *Brochure Odra Delta Nature Park*.
- Verdery, K. (1998). Transnationalism, nationalism, citizenship, and property: Eastern Europe since 1989. *American Ethnologist* 25 (2), 291-306.
- Vorkinn, M. & Riese, H. (2001). Environmental concern in a local context: The significance of place attachment. *Environment and Behavior* 33(2), 249-263.
- De Wereldbank (2012). *World Databank: World development indicators*. Geraadpleegd 22-08-2013 via http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators#s_p.
- Williams, R. (1983). Nature. In T.S. Oakes & P.L. Price (red.) (2008). *The Cultural Geography Reader* (pp. 207-211). New York: Routledge.

Bijlage 1

Survey Odra Delta Nature Park
<p>In the Odra Delta are several protected nature areas. With this questionnaire we would like to gain more insight in reasons why people are willing to participate in nature protection or not. This research is conducted by the Odra Delta Nature Park and the university of Groningen, Holland.</p> <p>The questionnaire consists of 10 short questions about your connection with the Odra Delta area and your connection with nature. It will only take 5 minutes of your time to answer these questions and anonymity is guaranteed. The information gained with these questions will be used to inform the process of nature protection in the Odra Delta area. Your participation will be of great help to the management of protected areas in Poland.</p>

1. Did you grow up in the Odra Delta area? Yes Partly No
2. Do you know the Odra Delta Nature Park (north of Czarnocin and south of Wolin)? Very well A little Never heard of
3. Do you know any other protected nature parks in the area? Yes No Don't know

If yes, which one

4. How much do you agree with the following statements:

Statement	Totally agree	Agree	Neutral	Disagree	Totally disagree	Don't know
4. I feel at home in the area I live in.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. I wouldn't want to live somewhere else.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Where I live depends mostly on the opportunities for a job.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7. How often do you visit nature areas in the Odra Delta region? Often (every month) Sometimes (at least once a year) Never
8. Would you like to visit nature areas in the Odra Delta region more often than you do now? Yes No Don't Know

9. Nature can mean different things to people. Please select the description which fits best with your idea of what nature is (select only one option).
- A forest with different types of trees and animals
 - An open area with grassy fields, water and animals
 - A rural landscape with farmland, villages, rivers, hills.
 - A park or other area with picnic places and other facilities where you can spend time with friends and family.
 - Other/Don't know.

How much do you agree with the following statements:

Statement	Totally agree	Agree	Neutral	Disagree	Totally disagree	Don't know
10. I like nature.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. I feel responsible for nature and animals in this area	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Taking care about nature is a task for the national government, not for me.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Where do you live? Give the name of your city or village

14. What is your gender? Male Female

15. What is your age? Years Old

Bijlage 2

PRZYRODA NAD ZALEWEM SZCZECIŃSKIM

Nad Zalewem Szczecińskim znajduje się szereg obszarów chronionych i obszarów o znacznych walorach przyrodniczych. Dzięki poniższej ankiecie chcielibyśmy uzyskać lepsze rozeznanie czy mieszkańcy są zainteresowani ochroną okolicznej przyrody, czy też ta problematyka jest im obojętna. Ankieta zawiera 9 krótkich pytań dotyczących Pani/Pana związków z otaczającą Państwa przyrodą okolic Zalewu Szczecińskiego lub Państwa stosunku do istniejących tutaj walorów przyrodniczych. Jej wypełnienie nie powinno zająć więcej niż 5 minut i oczywiście jest ona anonimowa. Uzyskane informacje i Państwa pomoc będą bardzo przydatne w prowadzonych pracach związanych z poprawą stanu ochrony przyrody nad Zalewem Szczecińskim oraz usprawnieniem sposobów informowania społeczności lokalnych o sprawach środowiska naturalnego.

Badania są prowadzone przez Uniwersytet w Groningen (Holandia) wspólnie ze Stowarzyszeniem na Rzecz Wybrzeża.

1. Czy urodziła(e)s się i dorastała(e)s nad Zalewem Szczecińskim? Tak Częściowo Nie

2. Czy znasz Park Natury Zalewu Szczecińskiego Bardzo dobrze Trochę Nie znam

3. Czy znasz inne obszary chronione nad Zalewem Szczecińskim Bardzo dobrze Trochę Nie znam

4 Na ile zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami:

	Zgadzam się całkowicie	Zgadzam się	Jest mi to obojętne	Nie zgadzam się	Całkowicie nie zgadzam	Nie wiem
Czuję się jak w domu, jestem z miejscem mojego zamieszkania bardzo związana(y)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nie zamierzam mieszkać gdzie indziej	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Miejsce zamieszkania uzależniam od miejsca i warunków pracy	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5. Jak często odwiedzasz obszary

ciekawe przyrodniczo nad
Zalewem Szczecińskim

Często (raz w miesiącu) Czasami (raz w roku) Nigdy

6. Czy chciał(a)byś odwiedzać
obszary ciekawe przyrodniczo
częściej niż ma to miejsce teraz

Tak Nie Nie wiem

7. Przyroda może mieć dla każdego inne znaczenie.
Proszę wybrać jedno, które najbardziej kojarzy
się z przyrodą

Las z różnymi gatunkami drzew oraz zwierząt
 Otwarte przestrzenie, łąki, woda oraz zwierzęta
 Obszary wiejskie, gospodarstwa rolne, wsie rzeki oraz wzgórza

Parki lub tereny piknikowe z wyposażeniem,

które pozwala spędzić czas z rodziną i znajomymi

Inne lub nie wiem

8. Na ile zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami

	Zgadzam się całkowicie	Zgadzam się	Jest mi to obojętne	Nie zgadzam się	Całkowi- cie się nie zgadzam	Nie mam, zdania
Lubię przyrodę	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Czuję się odpowiedzialna(y) za przyrodę oraz zwierzęta na tym obszarze	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dbalność o przyrodę jest obowiązkiem Państwa, a nie moim	☐	☐	☐	☐	☐	☐

9. Miejsce zamieszkania:

Płeć Kobieta Mężczyzna

Wiek:

Bardzo dziękujemy za współpracę!